

ENTREPRENEURSHIP IN THE ATTITUDES OF PHYSICAL EDUCATION STUDENTS

Entrepreneurship in the attitudes of students

MAŁGORZATA SKIERT, KRYSZYNA BUCHTA

*The Josef Pilsudski University of Physical Education in Warsaw, Faculty of Physical Education
in Biała Podlaska, Marketing and Statistics Department*

Mailing address: Małgorzata Skiert, Faculty of Physical Education, Marketing and Statistics Department,
2 Akademicka Street, 21-500 Biała Podlaska, tel.: +48 83 3428784, fax: +48 83 3428800,
e-mail: malskiert@o2.pl

Abstract: Introduction. The study refers to entrepreneurship, understood as an attitude, and also tendency to take own business initiatives. The aim of the study was to determine to what extent the students of physical education present attitudes which can be described as enterprising, and what conditions appear in this field. At the same time, an attempt was made to determine the degree of preparation of the respondents to take their own business initiatives. **Material and methods.** The study was conducted in the academic year 2008/2009, using the method of auditory questionnaire technique. It covered 119 final year students of fixed-cycle MA studies (4.5 years) in physical education at AWF in Warsaw the Faculty of Physical Education in Biała Podlaska (ZWWF). **Results.** Completed studies have shown that students perceive themselves as people with a number of features predestining them to adopt entrepreneurial attitudes (the ability to make their own decisions, the need for autonomy, and optimism in life, the ability to take risks, self-employment). **Conclusions.** Respondents see a range of barriers to their propensity for entrepreneurship. Fundamental importance should be attributed to financial constraints, concerns about too complicated legal rules and forms of settlement occurring in the sphere of entrepreneurship and insufficient preparation by their studies for independent business conduction.

Keywords: students, physical education, entrepreneurship, entrepreneurial attitude

Introduction

The process of systemic transformation, which began in Poland after 1989, led to a number of changes that appear on almost all levels of socio-economic development. Construction of market economy based on private ownership of means of production required a different than before view of the Poles at the problem. Then such a concept as “entrepreneurship” became wide known. Although it appeared in the considerations of classic economic more than 200 years ago, in our country, coming into the language of practice, it was closely tied with the change in management principles and above all with competition, the growing importance of private sector and the ability to adapt to changing market conditions.

Entrepreneurship is a multifaceted and ambiguous issue. There are many definitions of that term, coming from different sciences and providing it with a variety of meanings. In the economic sciences one can often come into contact with the recognition of entrepreneurship from the perspective of management science. According to Griffin, entrepreneurship is “a process to organize and run a business and take the risks associated with it” [1]. Timmons [2] found, however, that entrepreneurship is “the process of creating or identifying opportunities and using them irrespective of their current resources (...) It is a creative act of entrepreneurs who find in themselves and devote enough energy to initiate and build a firm or organization rather than just observe, analyze, and describe it”. In turn, Kwiatkowski [3] speaks of the intellectual establishment, understood as a substantive basis for the creation of wealth based on intangible knowledge.

Definitions quoted above indicate the appropriateness of entrepreneurship understanding in three respects. On the one hand it is seen as a specific kind of activity based on profit-oriented business. In this sense, the term “entrepreneur” conveys the essence of things, assuming that this is the person engaged in entrepreneurship. In the second approach it can be understood as a special ability to perceive and exploit new opportunities offered by the environment, with no guarantee of success, and therefore taking risks. The third aspect should be considered from the perspective of the definition that refers to the so-called intellectual establishment, at which relevant personality features and acquired knowledge become particularly important.

In the European Union policy, entrepreneurship is regarded as a key competence in shaping the specific role assigned to education, including education on an academic level. In its communication of February 13, 2006, on an entrepreneurial mindset through education and training, the Commission of the European Communities defines entrepreneurship as “an individual’s ability to turn ideas into action. This includes creativity, innovation and risk taking, as well as the ability to plan and manage projects to achieve objectives” [4]. The communication stresses that entrepreneurship on the one hand helps young people to be more creative and self-confident within the taken business ventures, on the other hand it provides support in everyday life. Following the recommendations of the Commission, as an essential element for growth, employment and personal fulfilment, entrepreneurship should be included in the curricula of universities.

Table 1. Characteristic features of the respondents*

Specification of the assessed features	total	Sex			Place of residence			Financial condition			Average grade in a semester		
		women	men	importance	city	village	importance	good	average and difficult	importance	over 4,0	4.0 and less	importance
Ability of independent decision making	4.38	4.47	4.32	0.355	4.33	4.47	0.405	4.53	4.24	0.069	4.51	4.32	0.263
Ability to take risk	4.06	3.91	4.15	0.144	4.07	4.03	0.781	4.33	3.81	0.001	3.80	4.17	0.035
Ability to introduce new original solutions (creativity, innovativeness)	3.82	3.98	3.72	0.203	3.85	3.76	0.675	4.07	3.60	0.015	4.11	3.70	0.056
Organizational skills	3.99	4.19	3.86	0.042	4.01	3.95	0.705	4.09	3.90	0.249	4.14	3.93	0.221
Ability to manage one's own time	4.05	4.26	3.92	0.056	4.01	4.13	0.524	4.18	3.94	0.168	4.09	4.04	0.794
Ability to plan goals and tasks	3.82	4.13	3.66	0.007	3.85	3.84	0.966	3.89	3.80	0.592	4.03	3.77	0.166
Persistence and determination in operation	3.97	4.11	3.88	0.202	4.02	3.84	0.338	3.91	4.02	0.560	4.00	3.95	0.807
Need for autonomy	4.23	4.19	4.25	0.715	4.22	4.24	0.931	4.21	4.24	0.841	4.17	4.25	0.647
Optimism in life	4.15	4.11	4.18	0.709	4.16	4.13	0.890	4.35	3.97	0.047	3.86	4.27	0.049
Enthusiasm in work	3.82	4.09	3.65	0.011	3.75	3.97	0.223	3.89	3.76	0.419	3.83	3.82	0.969
Diligence	3.97	4.32	3.75	0.003	3.96	4.00	0.856	3.91	4.03	0.527	4.00	3.96	0.864
Conscientiousness	3.93	4.28	3.71	0.001	3.93	3.95	0.910	3.91	3.95	0.825	4.09	3.87	0.265
Intuition	3.88	4.06	3.76	0.083	3.85	3.95	0.600	3.91	3.85	0.736	4.14	3.77	0.046
Leadership skills	3.91	4.02	3.83	0.301	3.89	3.95	0.759	4.11	3.73	0.032	4.20	3.79	0.032
Ability to accept defeat and ability to draw conclusions	3.72	3.55	3.83	0.162	3.65	3.87	0.309	3.79	3.66	0.514	3.51	3.81	0.169

* Arithmetic average (scale from 1 to 5; 5-max); Important statistic differences have been bolded out; p<0.05.

The issue relates to entrepreneurship, understood as an attitude, and also a tendency to take one's own business initiatives. The aim of the study was to determine how the students of physical education present attitudes which can be described as enterprising and which appear in this range of conditions. At the same time an attempt was made to determine the degree of preparation of the respondents to take their own business initiatives.

Material and methods

The study covered 119 final year students of fixed-cycle MA studies (4.5 years) in physical education at ZWWF. It was conducted in the academic year 2008/2009.

The study was conducted using the method of auditory questionnaire technique. The questionnaire included questions allowing for describing the student in terms of the entrepreneurial behaviour and suitability for adoption of such attitudes. Respondents evaluated in five-point scale (1-5; 5-max) the characteristics of their personality, the abilities and skills that can affect their behaviour. Analyses were carried out taking into account the variables describing the respondents, i.e. gender, place of residence, financial situation and the education results. The questionnaire survey also included issues giving the opportunity to assess readiness for independent business conduction, obstacles to such activities, as well as the degree of preparation for the activity in this respect.

In execution of the main objective of the study, based on the opinions of students, it was sought to answer the following research questions:

1. What abilities and skills, supporting development of entrepreneurial attitudes are characteristic to persons completing their studies at the university and what are absent?
2. What forms of entrepreneurial attitudes were manifested in the test?
3. What plans do the subjects have in starting up individual business?

4. What barriers do the respondents perceive that prevent their opportunity to work on their own account?
5. How do the respondents rate their preparation for business?

Results

Characteristics of the respondents

Researched students are mostly males (61%). Respondents mainly live in urban areas (68%), they declare good (48%), either the average (40%) financial situation (rather difficult - 12%). Given the average grades obtained in the semester preceding the survey (grading scale 1-5; 5-max), the respondents turned out to be mostly the average students, with an average within 3.4-4.0 (58% of respondents). The results over good were declared by 30% of respondents, including 28% declaring the average within 4.1-4.5 and 2% above 4.5.

Selected features characterizing the enterprising persons

In view of the economic literature, entrepreneurial human is characterized by certain features that make up the so-called enterprising potential of the individuals. These include both the specific capacity (congenital and acquired) as well as skills [5].

The results showed that the surveyed students see themselves as individuals capable of making decisions for themselves, feeling the need for autonomy, well-organized, able to take risks, having considerable optimism in life. Respondents also perceive many other characteristics of enterprising people in themselves, such as industriousness, conscientiousness, and organizational skills.

Comprehensive analysis of the distinguished subgroups (according to the table variables) showed that the self-estimation of the respondents in respect of these characteristics is most significantly differentiated by gender, financial situation and education results. Women assessed themselves as more compulsory, conscientious and more diligent than men. They also evaluated their organizational preparation, and that asso-

ciated with the ability to plan objectives and tasks, and enthusiasm for work as higher. Persons that were better situated had greater propensity to take risks, were more creative and innovative, and more frequently presented leadership skills and optimism in life. Achievements in education of the students were correlated positively with their leadership and intuition, and negatively with the tendency to take risks and optimism in life (Tab. 1).

Expressions of entrepreneurial attitudes

In defining entrepreneurship as an attitude that could be reflected in a variety of activities, its symptoms can be looked for at both economic, as well as other levels, including the student activity in the field of education, science and society.

Figure 1 shows the kinds of activities that the respondents have undertaken during their studies. The results revealed large activeness of the students in the professional area, because up to one third of them took up paid work while studying. In this group, however, the vast majority were people who took only casual work, mostly during the holidays. Permanent employment was taken only by 8% of respondents, and 6% worked on their own or in family businesses.

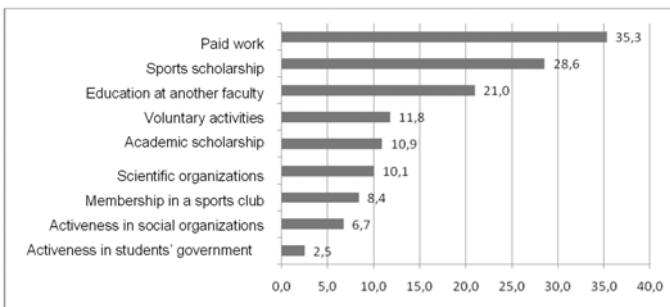

Figure 1. Activeness of the respondents during their studies (in %)

Students showed high activity in the field of education, because one in five of them began studies in the second field of study. Every third respondent benefited from a sport scholarship, which means big achievements in this area, however, a small percentage of respondents worked in sports clubs. In addition, every tenth student participated in the students' scientific movement, and only 3% were involved in the work of the student government.

Willingness to take their own business initiatives

The primary sign of entrepreneurship is the pursuit of self-employment initiatives, to develop their own businesses. Therefore it was important for the study conducted to determine whether respondents intend to take self-employment in the future, after graduating. The results in this respect are shown in Figure 2.

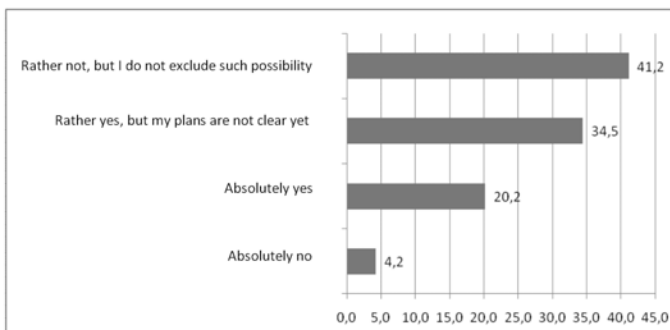

Figure 2. Plans of the respondents regarding independent business

More than half of the respondents took into account the possibility of starting a new business, a large percentage already had clarified plans in this respect. A small percentage (only a little over 4%) of the test group definitely ruled out such an eventuality. Analysis of data obtained for table variables has not shown statistically significant differences.

Commenting on the obstacles preventing them from taking a decision on starting of their own business, up to 78% of respondents pointed to the absence of funds. Young people were also discouraged by too complicated regulations and forms of accounts related to business (this item was indicated by 41% of respondents). Among other constraints, the most often mentioned were: the lack of adequate preparation for self-employment (26%), fear of risk (22%), lack of a business idea (12%) or the fear of excessive time consumption (12%).

Preparation for independent business

Entrepreneurship understood as a willingness to take business initiatives is to a large extent conditioned by due preparation in this field. The respondents indicated that the vast majority of them (70%) had only little knowledge about this type of activity, and less than 17% of respondents possessed knowledge in their view sufficient to be able to start their own business.

Surveyed students clearly pointed to certain content, the introduction of which or extension in the programs of study would help them in gaining a better preparation for self-employment. More than half of respondents would like a better preparation in the field of marketing and business management. A large percentage (44%) of respondents have indicated a desire to acquire information relating to raising of funds for economic activities, particularly in the form of support from the European Union. Every third respondent expected the university to prepare them in financial issues associated with enterprise management.

Discussion

In case of the Polish university graduates, although still a group with the lowest unemployment rates as compared to other graduates, it is almost every sixth graduated student without a job [6]. Indeed, although they are often well-prepared, lack of work experience makes it difficult for them to compete with other professionals already active in the labour market.

Developing students' attitudes open to self-employment and entrepreneurship has become nowadays a very important task. Working in one's own company in many cases makes it possible to avoid unemployment, can also often allow for better use of their own professional potential. Entrepreneurial attitude also increase the competitiveness of young people in the labour market. The graduates of schools of all levels are required by an employer not only to have knowledge in their field of specialty, but also an extensive general knowledge to facilitate rapid adaptation to new situations, that they are characterized by innovativeness, strong motivation for continuous self-development and the ability to independently solve problems [7, 8].

In view of Polish literature of the subject, the vast majority of Polish students assessed their attitudes as entrepreneurial, appreciating their relevance to future career [9]. Also the surveyed students of physical education presented promising approach in the context of future entrepreneurial behaviour on the job market. They have highly praised self-reliance, industriousness, diligence, courage and optimism in life. It should also be noted that these features were outlined more clearly in women than in men. Opinions of the respondents in this regard were also divided by economic situation, the better off the person pointed to a higher level of these characteristics.

Surveyed students turned out to be mainly professionally and educationally active. This was reflected in the high propensity to undertake employment during their studies (often of casual nature) and the education in a second field. A large percentage of respondents received scholarships, which indicates activity in this area and tendency to develop their talents and interests. It was observed at the same time that the respondents showed much less involvement in organizational, scientific and social life activities. Meanwhile, taking such forms of activity seems to largely affect the development of multiple capabilities including organization, communication, and leadership, extremely important from the perspective of the subsequent professional development of the graduates.

Studies have shown that more than half of surveyed students took into account the possibility of starting independent business after graduating, and every fifth respondent had already clear plans, indicating high interest in this type of activity. The results of nationwide surveys conducted among students and graduates of various types, show a much lower propensity to take their own economic initiatives [9, 10, 11, 12] as compared to students of physical education.

In the course of studies it was found that the primary barrier, limiting decisions of the respondents in starting self-employment involved the financial constraints. A major role was assigned to excessive complexity of laws and forms of settlements that occur when this type of activity, and insufficient preparation to run their own business. As it turned out, the opinions of the students in this field did not deviate significantly from the assessments of students and graduates from other universities [11, 12, 13, 14].

In view of the results of these studies, the concerns involved the fact that the surveyed students did not feel prepared well enough to take their own business initiatives, while having a high personal potential. As it turned out, they had much higher expectations of schools to prepare them for this type of activity. This issue seems to be particularly important in the context of the requirements and expectations of today's labour market and the role the university must fulfil today, preparing graduates for practical use of knowledge gained during their studies in their own company [10, 15].

Conclusions

In seeking the answer to the question whether the graduates of physical education (ZWWF) present the attitudes which can be described as enterprising, and what are the relevant conditions in this area, the following findings were made:

1. The respondents perceive themselves as persons equipped with numerous features predestining them to accept entrepreneurial attitudes. The opinions in this respect differ in relation to the sex, financial conditions of the respondents, and their education results.
2. Activities of the respondents, taken during the studies mainly focus on education, profession, and development of sports skills. Students only to a small extent engage themselves in organizational, scientific, or social activities.
3. The respondents have shown great interest in working on their own. Despite many barriers which they see, many of them are going to run their own business after their studies.
4. Propensity of respondents to take their own economic initiatives is hampered largely by the constraints of a financial nature and the fear of too complex legal rules and forms of account settlement occurring in the field of entrepreneurship.
5. Respondents also have an elevated sense of inadequate preparation by studies for individual business conduction.

Acknowledgements

The research was financed by the Ministry of Science and Higher Education, projects no. AWF-BW.III/17 and AWF-BW.III/29.

Literature

1. Griffin R.W. (1997) Principles of organization management. PWN, Warszawa. [in Polish]
2. Timmons J.A. (1990) New Venture Creation, Irvin, Boston. [after]: J. Targalski (2006) Innovation – cause and effect of entrepreneurship. *Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie*, 730, 5-10. [in Polish]
3. Kwiatkowski S. (2002) Intellectual entrepreneurship. PWN, Warszawa. [in Polish]
4. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – Implementing the Community Lisbon Programme: Fostering entrepreneurial mindsets through education and learning. (2006) Bruksela, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0033:FIN:PL:PDF> [in Polish]
5. Tyrańska M. (2007) Human capital as a determinant of business development organizations. *Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie*, 753, 177-195. [in Polish]
6. Business activeness of Polish population, Second Quarter 2009 (2009) GUS, Warszawa. [in Polish]
7. Tranda H. (2005) Education vs. unemployment. [in]: R. Pęczkowski (ed.) The Polish System of Education after the Reform of 1999. Fundacja Edukacja XXI wieku, Poznań-Warszawa, 76-81. [in Polish]
8. Szklarek R. (2005) Systemic framework for innovation and entrepreneurship in the academic education. [in]: R. Pęczkowski (ed.) The Polish System of Education after the Reform of 1999. Dom Wydawniczy Elipsa, Poznań-Warszawa, 122-127. [in Polish]
9. Kunasz M. (2008) Entrepreneurial potential of students and the entrepreneurial climate in selected countries of Central and Eastern Europe. [in]: D. Kopycińska (ed.) Knowledge Management in Today's economy. Uniwersytet Szczeciński, Szczecin, 126-136. [in Polish]
10. Banerski J., Gryzik A., Matusiak K.B., Mażewska M., Stawasz E. (2009) Academic Entrepreneurship. The Research Report. PARP, Warszawa. [in Polish]
11. Dzierżanowski W. (ed.) (2002) Report on the Sector of Small and Medium-sized Enterprises in Poland in 2000-2001. PARP, Warszawa. [in Polish]
12. Tokaj-Kostrzewa A., Pyciński S. (ed.) (2006) Report on the Sector of Small and Medium-sized Enterprises in Poland in 2004-2005. PARP, Warszawa. [in Polish]
13. Poteralski J. (2007) Entrepreneurship of graduates in Zachodniopomorskie Voivodeship. [in]: J. Poteralski (ed.) Transformation of the Labour Market in the Context of Social and Economic Processes. Katedra Mikroekonomii Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, 203-211. [in Polish]
14. Roźnowski B., Markowski K., Łobocki J., Konefał K. (2007) Attitudes and Behaviour in the Local Labour Market. Instytut Rynku Pracy – Fundacja Nowy Staw, Lublin. [in Polish]
15. Targalski J. (2003) University education for entrepreneurship: assumptions and results. *Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie*, 622, 21-28. [in Polish]

Submitted: November 19, 2009

Accepted: February 11, 2010

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ W POSTAWACH STUDENTÓW WYCHOWANIA FIZYCZNEGO

Przedsiębiorczość w postawach studentów

MAŁGORZATA SKIERT, KRYSZYNA BUCHTA

Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie, Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego w Białej Podlaskiej, Zakład Marketingu i Statystyki

Adres do korespondencji: Małgorzata Skiert, Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego
ul. Akademicka 2, 21-500 Biała Podlaska, tel.: 83 3428784, fax: 83 3428800, e-mail: malskiert@o2.pl

Streszczenie: Wprowadzenie. Problematyka opracowania dotyczy przedsiębiorczości, rozumianej jako postawa, a zarazem skłonność do podejmowania własnych inicjatyw gospodarczych. Celem badań było określenie, na ile student kierunku wychowania fizyczne prezentuje postawy, które można określić przedsiębiorczymi oraz jakie pojawiają się w tym zakresie uwarunkowania. Jednocześnie podjęto próbę ustalenia stopnia przygotowania badanych do podejmowania własnych inicjatyw gospodarczych. **Materiał i metody.** Badania przeprowadzono w roku akademickim 2008/2009, wykorzystując metodę sondażu diagnostycznego z techniką ankiety audytoryjnej. Objęto nimi 119 studentów ostatniego roku stacjonarnych jednolitych studiów magisterskich (4,5-letnich) na kierunku wychowanie fizyczne AWF w Warszawie w Zamiejscowym Wydziale Wychowania Fizycznego w Białej Podlaskiej (ZWWF). **Wyniki.** Zrealizowane badania pokazały, że studenci postrzegali siebie, jako osoby wyposażone w szereg cech predestynujących ich do przyjmowania przedsiębiorczych postaw (zdolność do samodzielnego podejmowania decyzji, potrzeba autonomii, optymizm życiowy, zdolność do podejmowania ryzyka, praca na własny rachunek). **Wnioski.** Badani dostrzegają szereg barier hamujących ich skłonności w zakresie przedsiębiorczości. Podstawowe znaczenie należy przypisać ograniczeniom finansowym, obawom przed zbyt skomplikowanymi przepisami prawnymi i formami rozliczeń pojawiającymi się w sferze przedsiębiorczości oraz niedostatecznemu przygotowaniu ich przez studia do samodzielnego prowadzenia działalności gospodarczej.

Słowa kluczowe: studenci, wychowanie fizyczne, przedsiębiorczość, postawy przedsiębiorcze

Wstęp

Proces transformacji systemowej, jaki rozpoczął się w Polsce po 1989 roku, pociągnął za sobą szereg zmian ujawniających się na niemal wszystkich płaszczyznach życia społeczno-gospodarczego. Budowa gospodarki rynkowej, opartej na prywatnej własności środków produkcji, wymagała innego niż dotąd spojrzenia Polaków na problematykę gospodarowania. Upowszechniło się wówczas takie pojęcie, jak „przedsiębiorczość”. Choć pojawiało się ono w rozważaniach klasyków ekonomii już ponad 200 lat temu, to w naszym kraju, wchodząc do praktyki językowej, związało się ściśle ze zmianą zasad gospodarowania, a przede wszystkim konkurencyjnością, wzrostem znaczenia sektora prywatnego oraz umiejętnością adaptacji do zmieniających się warunków rynkowych.

Przedsiębiorczość stanowi zagadnienie wieloaspektowe i niejednoznaczne. Funkcjonuje wiele definicji tego pojęcia, wywodzących się z różnych nauk i nadających mu różnorakie znaczenie. W naukach ekonomicznych najczęściej można zetknąć się z ujęciem przedsiębiorczości z punktu widzenia nauk o zarządzaniu. Według Griffina przedsiębiorczość „jest to proces organizowania i prowadzenia działalności gospodarczej oraz podejmowania związanego z nią ryzyka” [1]. Timmons [2] uznał natomiast, że przedsiębiorczość jest „procesem tworzenia lub rozpoznawania szans oraz wykorzystywania ich bez względu na posiadane aktualnie zasoby (...) Jest ona aktem twórczym przedsiębiorcy, który znajduje w sobie i poświęca dość energii, aby zainicjować i zbudować przedsiębiorstwo lub organizację,

zamiast tylko obserwować, analizować i opisywać ją”. Z kolei Kwiatkowski [3] mówi o przedsiębiorczości intelektualnej, rozumianej jako tworzenie podstaw materialnego bogactwa na bazie niematerialnej wiedzy.

Przytoczone wyżej definicje wskazują na słuszność rozumienia przedsiębiorczości w trzech aspektach. Z jednej strony pojmuje się ją jako określony rodzaj aktywności zawodowej opartej o prowadzenie działalności gospodarczej, ukierunkowanej na zysk. W tym rozumieniu słowo „przedsiębiorca” oddaje istotę rzeczy, przyjmując, że jest to osoba uprawiająca przedsiębiorczość. W drugim ujęciu może być ona rozumiana jako szczególna umiejętność dostrzegania i wykorzystywania nowych możliwości jakie daje otoczenie, przy jednoczesnym braku gwarancji sukcesu, a zatem podejmowaniu ryzyka. Trzeci aspekt należałoby rozpatrywać z punktu widzenia definicji odwołującej się do tzw. przedsiębiorczości intelektualnej, przy której szczególnego znaczenia nabierają odpowiednie cechy osobowości oraz nabyta wiedza.

W polityce Unii Europejskiej przedsiębiorczość traktowana jest jako kluczowa kompetencja, przy kształtowaniu której szczególną rolę przypisuje się edukacji, w tym również kształceniu na poziomie akademickim. Komisja Wspólnot Europejskich w komunikacie z dnia 13 lutego 2006 roku, dotyczącym rozbudzania ducha przedsiębiorczości poprzez edukację i kształcenie, definiuje przedsiębiorczość jako „zdolność osoby do wcielania pomysłów w czyn. Obejmuje ona twórczość, innowacyjność i podejmowanie ryzyka, a także zdolność do planowania przedsięwzięć i kierowania nimi dla osiągnięcia

zamierzonych celów” [4]. W komunikacji podkreśla się, iż przedsiębiorczość z jednej strony pomaga młodym ludziom uzyskać kreatywność i pewność siebie w obrębie podejmowanych przedsięwzięć gospodarczych, z drugiej zaś stanowi wsparcie w codziennym życiu. Zgodnie z zaleceniami Komisji, jako element niezbędny dla rozwoju, zatrudnienia i samorealizacji, przedsiębiorczość powinna być uwzględniana w programach nauczania wyższych uczelni.

Problematyka opracowania dotyczy przedsiębiorczości, rozumianej jako postawa, a zarazem skłonność do podejmowania własnych inicjatyw gospodarczych. Celem badań było określenie, na ile student kierunku wychowanie fizyczne prezentuje postawy, które można określić przedsiębiorczymi oraz jakie pojawiają się w tym zakresie uwarunkowania. Jednocześnie podjęto próbę ustalenia stopnia przygotowania badanych do podejmowania własnych inicjatyw gospodarczych.

Materiał i metody

Badaniami objęto 119 studentów ostatniego roku stacjonarnych jednolitych studiów magisterskich (4,5-letnich) na kierunku wychowanie fizyczne w ZWWF. Przeprowadzono je w roku akademickim 2008/2009.

W pracy zastosowano metodę sondażu diagnostycznego z techniką ankiety audytoryjnej. Kwestionariusz ankiety obejmował zagadnienia pozwalające scharakteryzować studenta od strony przedsiębiorczych zachowań oraz predyspozycji do przyjmowania takich postaw. Badani oceniali w skali pięciopunktowej (1-5; 5-max) cechy swojej osobowości, swoje zdolności oraz posiadane umiejętności mogące mieć wpływ na ich zachowania. Analizy przeprowadzono przy uwzględnieniu zmiennych charakteryzujących badanych, tj. płci, miejsca zamieszkania, sytuacji materialnej oraz wyników w nauce.

Tabela 1. Cechy charakteryzujące badanych studentów*

Wyszczególnienie ocenianych cech	ogółem	Płeć			Miejsce zamieszkania			Sytuacja materialna			Średnia ocen w semestrze		
		kobiety	mężczyźni	poziom istotności	miasto	wieś	poziom istotności	dobra	przeciętna i trudna	poziom istotności	powyżej 4,0	4,0 i niżej	poziom istotności
zdolność do samodzielnego podejmowania decyzji	4,38	4,47	4,32	0,355	4,33	4,47	0,405	4,53	4,24	0,069	4,51	4,32	0,263
zdolność do podejmowania ryzyka	4,06	3,91	4,15	0,144	4,07	4,03	0,781	4,33	3,81	0,001	3,80	4,17	0,035
zdolność do wprowadzania nowych, oryginalnych rozwiązań (kreatywność, innowacyjność)	3,82	3,98	3,72	0,203	3,85	3,76	0,675	4,07	3,60	0,015	4,11	3,70	0,056
umiejętności organizatorskie	3,99	4,19	3,86	0,042	4,01	3,95	0,705	4,09	3,90	0,249	4,14	3,93	0,221
umiejętność zarządzania własnym czasem	4,05	4,26	3,92	0,056	4,01	4,13	0,524	4,18	3,94	0,168	4,09	4,04	0,794
umiejętność planowania celów i zadań	3,82	4,13	3,66	0,007	3,85	3,84	0,966	3,89	3,80	0,592	4,03	3,77	0,166
wytrwałość i determinacja w podejmowanych działaniach	3,97	4,11	3,88	0,202	4,02	3,84	0,338	3,91	4,02	0,560	4,00	3,95	0,807
potrzeba autonomii	4,23	4,19	4,25	0,715	4,22	4,24	0,931	4,21	4,24	0,841	4,17	4,25	0,647
optymizm życiowy	4,15	4,11	4,18	0,709	4,16	4,13	0,890	4,35	3,97	0,047	3,86	4,27	0,049
entuzjizm pracy	3,82	4,09	3,65	0,011	3,75	3,97	0,223	3,89	3,76	0,419	3,83	3,82	0,969
pracowitość	3,97	4,32	3,75	0,003	3,96	4,00	0,856	3,91	4,03	0,527	4,00	3,96	0,864
obowiązkowość, sumienność	3,93	4,28	3,71	0,001	3,93	3,95	0,910	3,91	3,95	0,825	4,09	3,87	0,265
intuicja	3,88	4,06	3,76	0,083	3,85	3,95	0,600	3,91	3,85	0,736	4,14	3,77	0,046
zdolności przywódcze	3,91	4,02	3,83	0,301	3,89	3,95	0,759	4,11	3,73	0,032	4,20	3,79	0,032
umiejętność przyjmowania porażki i wyciągania z niej wniosków	3,72	3,55	3,83	0,162	3,65	3,87	0,309	3,79	3,66	0,514	3,51	3,81	0,169

* Średnie arytmetyczne ocen (skala od 1 do 5; 5-max);

Wytłuszczoną czcionką wyróżniono różnice istotne statystycznie; $p < 0,05$.

Kwestionariusz ankiety zawierał również zagadnienia dające badanym możliwość oceny gotowości do podejmowania samodzielnej działalności gospodarczej, czynników utrudniających tego rodzaju działalność, a także stopnia przygotowania do aktywności na tej płaszczyźnie.

Przy realizacji głównego celu podjętych badań, opierając się na opiniach studentów, poszukiwano odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. Jakie zdolności i umiejętności, sprzyjające rozwojowi postaw przedsiębiorczych charakteryzują osoby kończące studia w uczelni, a jakich im brakuje?

2. W jakich formach przejawiały się postawy przedsiębiorcze badanych?

3. Jakie plany mają badani w zakresie podejmowania samodzielnej działalności gospodarczej?

4. Jakie dostrzegają bariery utrudniające im możliwość podjęcia pracy na własny rachunek?

5. Jak badani oceniają swoje przygotowanie do prowadzenia działalności gospodarczej?

Wyniki

Charakterystyka badanych

Badani studenci, to w większości mężczyźni (61%). Ankietowani to osoby głównie mieszkające w miastach (68%); deklarujące dobrą (48%), bądź przeciętną (40%) sytuację materialną (rzadziej trudną – 12%). Biorąc pod uwagę średnią ocen, uzyskaną w semestrze poprzedzającym badanie (skala ocen 1–5; 5-max), respondenci okazali się najczęściej przeciętnymi studentami, ze średnią w granicach 3,4–4,0 (58% ogółu badanych). Wyniki powyżej oceny dobrej zadeklarowało 30% respondentów, w tym 28% średnią w granicach 4,1–4,5 oraz 2% powyżej 4,5.

Wybrane cechy charakteryzujące osoby przedsiębiorcze

W świetle literatury ekonomicznej, człowieka przedsiębiorczego charakteryzują określone cechy, które tworzą tzw. potencjał przedsiębiorczy jednostki. Obejmują one zarówno określone zdolności (wrodzone i nabyte), jak również posiadane umiejętności [5].

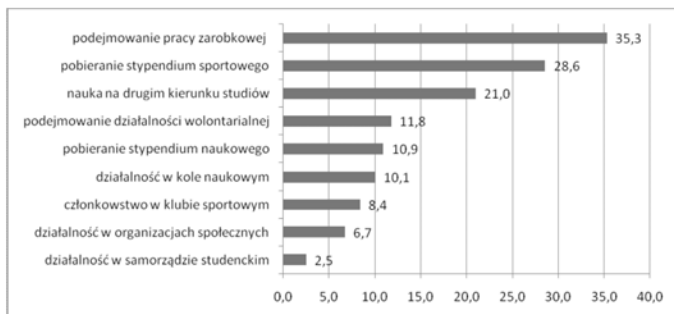
Wyniki badań pokazały, że ankietowani studenci, postrzegają siebie jako osoby zdolne do podejmowania samodzielnych decyzji, odczuwające potrzebę autonomii, dobrze zorganizowane, zdolne do podejmowania ryzyka, charakteryzujące się sporym optymizmem życiowym. Badani dostrzegają w sobie również wiele innych cech charakterystycznych dla osób przedsiębiorczych, takich jak pracowitość, obowiązkowość, sumienność, czy umiejętności organizatorskie.

Kompleksowa analiza przeprowadzona w ramach wyróżnionych podgrup (wg zmiennych metryczkowych) pokazała, że samoocena badanych w zakresie omawianych cech jest istotnie różnicowana najczęściej przez płeć, sytuację materialną oraz wyniki w nauce. Kobiety oceniły się jako bardziej obowiązkowe, sumienne i pracowitsze niż mężczyźni. Wyżej również oceniły swoje przygotowanie organizatorskie, a także związane z umiejętnością planowania celów i zadań oraz entuzjazm pracy. Osoby lepiej sytuowane miały większą skłonność do podejmowania ryzyka, były bardziej kreatywne i innowacyjne, częściej wykazywały zdolności przywódcze i optymizm życiowy. Poziom wyników w nauce uzyskanych przez badanych studentów korelował dodatnio z ich zdolnościami przywódczymi i intuicją, natomiast ujemnie ze skłonnościami do podejmowania ryzyka i optymizmem życiowym (Tab. 1).

Przejawy postaw przedsiębiorczych

Definiując przedsiębiorczość jako postawę, mogącą znaleźć swój wyraz w wielu różnych działaniach, jej symptomów można szukać zarówno na płaszczyźnie gospodarczej, jak również na innych płaszczyznach, w tym również w aktywności studenckiej na polu edukacyjnym, naukowym i społecznym.

Rycina 1 pokazuje formy aktywności jakie badani podejmowali w okresie studiów. Wyniki badań ujawniły dużą aktywność studentów na polu zawodowym, bowiem aż co trzeci z nich podjął podczas studiów pracę zarobkową. W tej grupie jednak zdecydowaną większość stanowiły osoby, które podejmowały jedynie pracę dorywczą, najczęściej w czasie wakacji. Stałe zatrudnienie podjęło jedynie 8% respondentów, a 6% pracowało we własnych lub rodzinnych firmach.

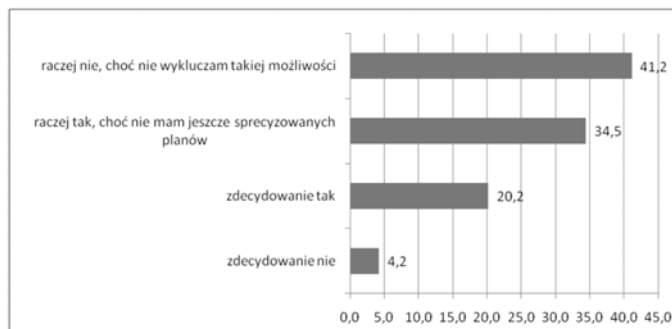

Rycina 1. Aktywność badanych podczas studiów (% wskazań)

Studenci wykazali dużą aktywność na polu edukacyjnym, bowiem co piąty z nich rozpoczął naukę na drugim kierunku studiów. Co trzeci badany korzystał ze stypendium sportowego, co świadczy o dużych osiągnięciach na tej płaszczyźnie, przy jednak niewielkim odsetku osób działających w klubach sportowych. Ponadto co dziesiąty badany uczestniczył w studenckim ruchu naukowym, a zaledwie 3% było zaangażowanych w prace samorządu studenckiego.

Gotowość do podejmowania własnych inicjatyw gospodarczych

Podstawowym przejawem przedsiębiorczości jest dążenie do samodzielnej pracy, do rozwijania własnych inicjatyw gospodarczych. Istotnym zatem dla prowadzonych badań było stwierdzenie, czy ankietowani studenci noszą się z zamiarem podejmowania w przyszłości, po ukończeniu studiów działalności na własny rachunek. Wyniki badań w tym zakresie pokazuje Rycina 2.

Rycina 2. Plany badanych w zakresie podejmowania samodzielnej działalności gospodarczej

Ponad połowa badanych brała pod uwagę możliwość podjęcia samodzielnej działalności gospodarczej, a spora część miała już sprecyzowane w tym zakresie plany. Niewielki odsetek (bo jedynie nieco ponad 4%) badanej grupy zdecydowanie wykluczył taką ewentualność. Analiza pozyskanych danych w odniesieniu do zmiennych metryczkowych nie pokazała istotnych statystycznie różnic.

Wypowiadając się na temat barier, jakie utrudniają im podjęcie decyzji o poprowadzeniu własnej firmy, aż 78% respondentów wskazało na brak środków finansowych. Młodych ludzi zniechęcały również zbyt skomplikowane przepisy i formy rozliczeń związane z działalnością gospodarczą (na ten element wskazało 41% badanych). Wśród innych ograniczeń wymieniano najczęściej brak odpowiedniego przygotowania do prowadzenia własnej firmy (26%), strach przed ryzykiem (22%), brak pomysłu na biznes (12%), czy obawę przed nadmiernym obciążeniem czasowym (12%).

Przygotowanie do samodzielnego prowadzenia działalności gospodarczej

Przedsiębiorczość rozumiana jako skłonność do podejmowania inicjatyw gospodarczych, uwarunkowana jest w dużym stopniu odpowiednim przygotowaniem w tym zakresie. Z wypowiedzi badanych wynikało, że zdecydowana większość z nich (ponad 70%) posiadała jedynie niewielką wiedzę na temat prowadzenia działalności tego typu, a niespełna 17% respondentów dysponowało wiedzą w ich ocenie wystarczającą, by móc podejmować własne inicjatywy.

Badani studenci wyraźnie wskazali na określone treści, których wprowadzenie lub poszerzenie w programach studiów pomogłoby im w zdobyciu lepszego przygotowania do pracy na własny rachunek. Ponad połowa badanych oczekiwałaby lepszego przygotowania w dziedzinie marketingu oraz zarządzania i kierowania firmą. Duży odsetek (44%) badanych zasygnalizował chęć zdobywania informacji związanych z pozyskiwaniem środków finansowych na działalność gospodarczą, szczególnie w postaci wsparcia ze strony Unii Europejskiej. Co trzeci ankietowany oczekiwał od uczelni przygotowania w zakresie zagadnień finansowych związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa.

Dyskusja

Absolwenci polskich uczelni wyższych, choć wciąż stanowią grupę, dla której notuje się najniższy wskaźnik bezrobocia, w stosunku do absolwentów szkół innych typów, to jednak prawie co szósty student po ukończeniu nauki pozostaje bez pracy [6]. Bowiem mimo często dobrego przygotowania kierunkowego, brak doświadczenia zawodowego powoduje, iż trudno im konkurować z innymi, już czynnymi zawodowo uczestnikami rynku pracy.

Kształtowanie u studentów postaw otwartych na przedsiębiorczość i samozatrudnienie stało się współcześnie niezwykle ważnym zadaniem. Praca we własnej firmie daje bowiem w wielu przypadkach możliwość uniknięcia bezrobocia, pozwala również często na lepsze wykorzystanie własnego potencjału zawodowego. Przedsiębiorcze postawy podnoszą ponadto konkurencyjność młodych ludzi na rynku pracy. Od absolwentów szkół wszystkich szczebli pracodawcy wymagają, aby posiadali oni nie tylko wysoko kierunkową, ale również rozległą wiedzę ogólną, ułatwiającą szybką adaptację do nowych sytuacji, aby cechowała ich innowacyjność, silna motywacja do stałego samorozwoju oraz umiejętność samodzielnego rozwiązywania problemów [7, 8].

W świetle literatury przedmiotu polska młodzież akademicka w zdecydowanej większości ocenia swoje postawy jako przedsiębiorcze, doceniając ich znaczenie dla przyszłej kariery zawodowej [9]. Również badani studenci kierunku wychowanie fizyczne prezentowali postawy dobrze rokujące w kontekście przyszłych przedsiębiorczych zachowań na rynku pracy. Cechuje ich bowiem wysoko oceniona samodzielność, pracowitość, sumienność, odwaga i optymizm życiowy. Warto również podkreślić, iż cechy te wyraźniej rysowały się u kobiet, niż u mężczyzn. Opinie badanych w tym względzie były również podzielone przez sytuację materialną, przy czym osoby lepiej sytuowane wskazywały na wyższy poziom tych cech.

Badani studenci okazali się aktywni przede wszystkim zawodowo i edukacyjnie. Znalazło to swoje odbicie w dużej skłonności do podejmowania podczas studiów zatrudnienia (najczęściej o charakterze dorywczym) oraz nauki na drugim kierunku. Duży odsetek badanych pobierał stypendium sportowe, co z kolei wskazuje na aktywność w tej dziedzinie i skłonność do rozwijania swoich uzdolnień i zainteresowań. Zaobserwowano jednocześnie dużo mniejsze zaangażowanie badanych w działalność o charakterze organizacyjnym, naukowym i społecznym. Tymczasem podejmowanie tego typu form aktywności wydaje się w dużej mierze wpływać na kształtowanie się wielu zdolności m.in. organizatorskich, komunikacyjnych, czy przywódczych niezwykle ważnych z punktu widzenia możliwości późniejszego rozwoju zawodowego absolwenta.

Badania pokazały, że ponad połowa ankietowanych studentów brała pod uwagę możliwość podjęcia po ukończeniu studiów samodzielnej działalności gospodarczej, a co piąty badany miał w tym zakresie już sprecyzowane plany, co świadczy o dużym zainteresowaniu tego typu działalnością. Wyniki badań ogólnopolskich przeprowadzonych wśród młodzieży akademickiej i absolwentów wyższych uczelni różnych typów, pokazują dużo niższą skłonność do podejmowania własnych inicjatyw gospodarczych [9, 10, 11, 12] w porównaniu do studentów kierunku wychowanie fizyczne.

W toku badań ustalono, że podstawową barierą, ograniczającą decyzje ankietowanych w zakresie podejmowania działalności na własny rachunek, były ograniczenia finansowe. Dużą rolę przypisano też nadmiernemu skomplikowaniu przepisów prawnych i form rozliczeń pojawiających się przy tego typu działalności oraz niewystarczającemu przygotowaniu do prowadzenia własnej firmy. Jak się okazało, opinie badanych studentów w tym zakresie nie odbiegały w znaczącym stopniu od ocen studentów i absolwentów innych uczelni [11, 12, 13, 14].

W świetle wyników przeprowadzonych badań niepokojący okazał się fakt, iż badani studenci nie czuli się wystarczająco dobrze przygotowani do podejmowania samodzielnych inicjatyw gospodarczych, posiadając jednocześnie wysoki potencjał osobowy. Jak się okazało mają oni wyraźnie wyższe oczekiwania wobec uczelni w zakresie przygotowania ich do tego typu działalności. Zagadnienie to wydaje się być szczególnie ważnym, w kontekście wymogów i oczekiwań współczesnego rynku pracy oraz roli jaką powinna wypełniać dzisiaj uczelnia, przygotowując absolwenta do praktycznego wykorzystania zdobywanej podczas studiów wiedzy we własnej firmie [10, 15].

Wnioski

Poszukując odpowiedzi na pytanie, czy absolwent kierunku fizyczne (ZWWF) prezentuje postawy, które można określić przedsiębiorczymi oraz jakie występują uwarunkowania w tym zakresie, ustalono co następuje:

1. Badani postrzegają siebie jako osoby wyposażone w szereg cech predestynujących ich do przyjmowania przedsiębiorczych postaw. Opinie w tym zakresie różnicuje płeć, sytuacja materialna badanych oraz wyniki w nauce.

2. Działalność badanych podejmowana w okresie studiów koncentruje się głównie na aktywności edukacyjnej, zawodowej oraz na rozwijaniu uzdolnień sportowych. Studenci tylko w niewielkim stopniu angażują się w działalność o charakterze organizacyjnym, naukowym, czy społecznym.

3. Badani studenci wykazują duże zainteresowanie pracą na własny rachunek. Mimo licznych barier jakie dostrzegają, wielu z nich ma zamiar po ukończeniu studiów prowadzić własne przedsiębiorstwo.

4. Skłonność badanych do podejmowania własnych inicjatyw gospodarczych hamowana jest w dużym stopniu przez ograniczenia o charakterze finansowym oraz obawę przed zbyt skomplikowanymi przepisami prawnymi i formami rozliczeń pojawiającymi się w sferze przedsiębiorczości.

5. Badani mają również poczucie niedostatecznego przygotowania wyniesionego ze studiów do samodzielnego prowadzenia działalności gospodarczej.

Podziękowania

Badania finansowano przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, projekty nr AWF-BW.III/17 i AWF-BW.III/29.

Piśmiennictwo

1. Griffin R.W. (1997) Podstawy zarządzania organizacjami. PWN, Warszawa.
2. Timmons J.A. (1990) New Venture Creation, Irwin, Boston. [za]: J. Targalski (2006) Innowacyjność – przyczyna i skutki przedsiębiorczości. *Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie*, 730, 5-10.
3. Kwiatkowski S. (2002) Przedsiębiorczość intelektualna. PWN, Warszawa.
4. Komunikat Komisji Wspólnot Europejskich dla Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów z dnia 13 lutego 2006 roku. Realizacja wspólnotowego programu lizbońskiego: Rozbudzanie ducha przedsiębiorczości poprzez edukację i kształcenie. (2006) Bruksela, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0033:FIN:PL:PDF>
5. Tyrańska M. (2007) Kapitał ludzki jako determinanta rozwoju przedsiębiorczości organizacji. *Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie*, 753, 177-195.

6. Aktywność ekonomiczna ludności Polski, II kwartał 2009. (2009) GUS, Warszawa.
7. Tranda H. (2005) Edukacja a bezrobocie. [w]: R. Pęczkowski (red.) Polski system edukacji po reformie 1999 roku. Fundacja Edukacja XXI wieku, Poznań – Warszawa, 76-81.
8. Szklarek R. (2005) Systemowe ramy innowacyjności i przedsiębiorczości w kształceniu akademickim. [w]: R. Pęczkowski (red.) Polski system edukacji po reformie 1999 roku. Dom Wydawniczy Elipsa, Poznań-Warszawa, 122-127.
9. Kunasz M. (2008) Potencjał przedsiębiorczy studentów i klimat wobec przedsiębiorczości w wybranych krajach Europy Środkowo-Wschodniej. [w]: D. Kopycińska (red.) Zarządzanie wiedzą we współczesnej gospodarce. Uniwersytet Szczeciński, Szczecin, 126-136.
10. Banerski J., Gryzik A., Matusiak K.B., Mażewska M., Stawasz E. (2009) Przedsiębiorczość akademicka. Raport z badania. PARP, Warszawa.
11. Dzierżanowski W. (red.) (2002) Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2000-2001. PARP, Warszawa.
12. Tokaj-Kostrzewa A., Pyciński S. (red.) (2006) Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2004-2005. PARP, Warszawa.
13. Poteralski J. (2007) Przedsiębiorczość absolwentów wyższych uczelni w województwie zachodniopomorskim. [w]: J. Poteralski (red.) Przemiany rynku pracy w kontekście procesów społecznych i gospodarczych. Katedra Mikroekonomii Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, 203-211.
14. Rożnowski B., Markowski K., Łobocki J., Konefał K. (2007) Postawy i zachowania uczestników lokalnego rynku pracy. Instytut Rynku Pracy – Fundacja Nowy Staw, Lublin.
15. Targalski J. (2003) Kształcenie akademickie dla przedsiębiorczości: założenia i wyniki. *Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie*, 622, 21-28.

Otrzymano: 19.11.2009

Przyjęto: 11.02.2010